

БЕЗРОБІТТЯ ЯК ЗАГРОЗА СОЦІАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Проаналізовано різнобічне трактування поняття «соціальна безпека», а також наведено власне тлумачення цієї категорії. Встановлено, що безробіття є одним із найвагоміших дестабілізуючих факторів соціальної безпеки. За допомогою моделі Хорла встановлено зв'язок між рівнем безробіття та кількістю злочинів, задано рівняння регресії, яке відображає цю функціональну залежність.

Складено діаграму показників безробіття впродовж 2015 року. Запропоновано шляхи зниження рівня безробіття в Україні.

Ключові слова: соціальна безпека, безробіття, модель Хорла, дестабілізуючий фактор.

Постановка проблеми. Соціальна безпека українського суспільства в сучасних умовах є найважливішою складовою безпеки держави, оскільки в країні посилюється соціальна напруженість, знижується добробут населення, недостатній рівень оплати праці, збільшується кількість злочинів, зростає рівень безробіття. У зв'язку з цим необхідно визначити сутність поняття соціальної безпеки та дослідити її основні складові.

Стан дослідження. У науковій літературі поняття «соціальна безпека» розпочало формуватися з кінця 90-х років ХХ сторіччя. Зокрема, вперше термін «соціальна безпека» задекларовано у Всесвітній соціальній декларації (1995 р.), яка стосувалася соціальних аспектів сталого розвитку, що повинні забезпечити соціальну безпеку у світі. Серед вітчизняних учених, які розкрили та узагальнили деякі аспекти із цієї проблематики, варто відзначити В. Гошовську, О. Давидюк, Л. Льчука, Є. Крихтіна, О. Новікову, Т. Русанова, В. Паламарчука, С. Пирожкова, І. Гнибіденко, А. Колот, П. Шевчук, О. Хомра. Водночас у зв'язку із загостренням ситуації на сході країни та анексією Криму, за збільшення кількості вимушених переселенців перед суспільством постали нові виклики, недосліджені вченими, які проявляються у поширенні злочинності та безробітті.

Метою статті є розкриття сутності поняття соціальної безпеки, визначення безробіття як вагомого дестабілізуючого фактору соціальної безпеки держави та встановлення залежності між зростанням безробіття та поширенням злочинності.

Виклад основних положень. Дослідження соціальної безпеки допомагають визначати найвагоміші загрози з огляду на те, що безпека в соціальній сфері інтегрує деякі загрози, які стосуються інших сфер національної безпеки.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «соціальна безпека»

Автори	Трактування терміна «соціальна безпека»
А. Приятельчук	Соціальна безпека як одна з найважливіших внутрішніх складових національної безпеки, характеристика ступеня соціальної стабільності суспільства [1, с. 24].
О. Новікова	Стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливаючих на них загроз національній безпеці, наголошуючи, що стан безпеки є наслідком реалізації заходів соціального захисту, який характеризує їх результативність та ефективність [2, с. 27].
І. Гнибіденко, А. Колот	Стан гарантованості правової та інституційної захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [3, с. 17].
В. Скуратівський	Складова національної безпеки, що визначає стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також від загрози соціальним інтересам [4].
П. Шевчук	Певний стан життєдіяльності особи, убезпечений комплексом організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на реалізацію соціальних інтересів, формування сприятливої демографічної ситуації, збереження генофонду держави і трансформацію трудових ресурсів відповідно до ринкових вимог [5, с. 108].
Н. Волгина	Стан і характеристика міри досягнення оптимального рівня безпеки функціонування, відтворення і розвитку соціальної системи, яке забезпечується сукупністю здійснюваних державою і суспільством політичних, правових, економічних, ідеологічних, організаційних і соціально-психологічних заходів, які дають змогу зберегти наявні в суспільстві конституційний устрій, соціальну стабільність, недопускаючи їх послаблення [6, с. 714].

В. Паламарчук	Недопущення умов, які б призвели до неприйнятно-го зниження рівня життя основних верств населення і окремих соціальних груп, що обумовлює соціальну деградацію, а також забезпечення умов збереження соціальної перспективи для всіх верств населення [7].
Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України	Соціальна безпека – це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни [8].

* Складено авторами на основі [1–8]

На нашу думку, соціальна безпека – це стан захищеності особи, всього населення та його соціальних інтересів від дестабілізуючих факторів, а також забезпечення гідного життя на рідній землі.

Аналізуючи соціальну безпеку держави, слід визначити, що вагомим дестабілізуючим фактором є безробіття. Під безробіттям розуміють таке соціально-економічне явище, коли частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі, і вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого, – неабиякою суспільною небезпекою. Ступінь негативного впливу безробіття на стан у країні залежить від конкретних параметрів економічної ситуації. Щоб оцінити ступінь цього впливу, доцільно здійснити дослідження економічних і соціальних наслідків безробіття: скорочення обсягів виробництва валового національного продукту; зниження податкових надходжень до державного бюджету; зростання витрат на соціальну допомогу безробітним; знецінення наслідків навчання; масова дискваліфікація; посилення соціальної напруженості; зниження трудової активності, зростання злочинності.

Згідно з методологією вітчизняної статистики, рівень безробіття в Україні в першому кварталі 2014 р. становив 1,9%. Водночас у травні на тлі анексії Криму цей показник скоротився до 1,7% від загальної кількості працездатного населення. Відомо, що безробітних українців у країні наприкінці 2014 р. налічувалося близько 1,8 млн. Найвищий рівень безробіття зафіксований у Житомирській області – 12,3% українців. У Чернігівській та Тернопільській областях кількість безробітних також зросла – близько 12%. Згідно з даними Державної служби статистики, найнижчий рівень безробіття зафіксовано в Одеській області – 7%. Безробіття в Києві досягло 7,2% [9].

Кількість безробітних у січні-вересні 2015 року, які вивільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва, та військовослужбовці, звільнені за скороченням чисельності або штату без права на пенсію, становить 31,5 тис. осіб, а це 105% до відповідного періоду 2014 року [9].

Психологи стверджують, що в осіб, які не можуть упродовж тривалого часу знайти роботу, виникає депресія, апатія. У результаті цього зростає алкоголізм, виникають розлучення у сім'ях, пограбування, самогубство. Такі наслідки є суттєвими загрозами для соціальної безпеки держави.

Серед показників, які характеризують соціальне становище, важливими є безробіття та злочинність. Необхідність їх дослідження пояснюється не тільки важливістю, а й тим, що зростання безробіття негативно впливає на низку соціальних процесів, зокрема активізує криміногенну ситуацію.

Спробуємо проаналізувати залежність між рівнями безробіття та злочинності в Україні упродовж 2005–2014 років (рис. 1).

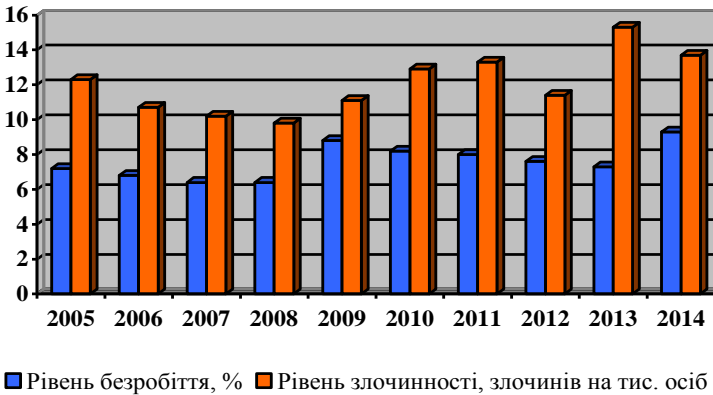

Рис. 1 Динаміка зміни рівнів безробіття та злочинності

* Складено авторами на основі [9]

Із рис. 1 зрозуміло, що найвищий рівень безробіття спостерігався у 2009 році – 8,8% та у 2014 р. – 9,3%. Така ситуація є наслідком фінансово-економічної кризи 2008 року та війни на сході України. Також можемо бачити з рис. 1, що зі зростанням безробіття поширюється злочинність.

Розрахувавши коефіцієнт злочинності – це кількість зареєстрованих злочинів на 1000 осіб населення, яке досягло віку кримінальної відповідальності (старше 14 років (вік, з якого настає кримінальна відповідальність)), зрозуміло, що найвищий рівень злочинності можемо спостерігати у 2013 році – 15,3 злочинів на тисячу осіб і найнижчий – у 2008 році – 9,8 злочинів на 1000 осіб. Найбільше злочинів зареєстровано у 2013 та 2014 роках, відповідно 563560 та 529139.

На основі наведеного можемо припустити, що існує функціональна залежність між рівнем безробіття та рівнем злочинності. Для визначення зв'язку між цими показниками використовуватимемо методи нелінійного програмування. За допомогою моделі Хорла встановлено, що наявний тісний зв'язок між рівнем безробіття та кількістю злочинів.

Функціональну залежність можна відобразити за допомогою рівняння: $y = -631,92 + 456396,28x + 98032,24x^2 - 5893,05x^3$, де x – рівень безробіття в Україні у 2005–2014 роки; y – кількість злочинів в Україні в 2005–2014 роки (рис. 2). Установлено, що коефіцієнт кореляції становить 0,729, що свідчить про міцний зв'язок між досліджуваними показниками.

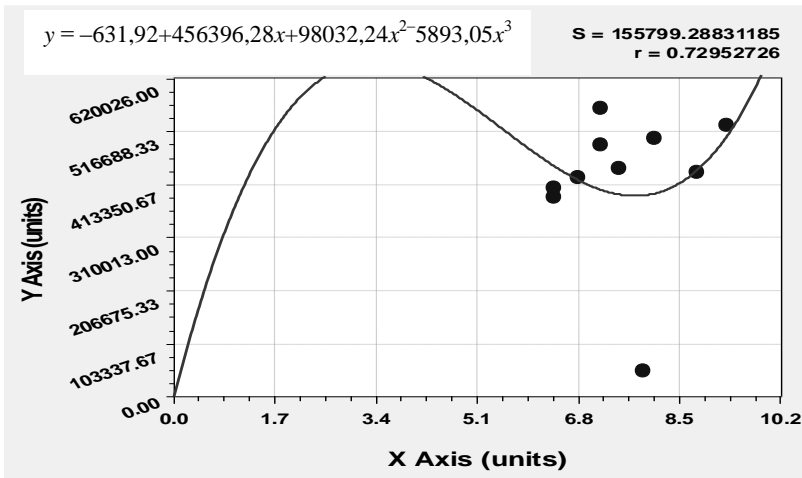

Рис. 2 Залежність між рівнем безробіття та кількістю злочинів, зареєстрованих упродовж 2005–2014 років

* Складено авторами на основі [9]

Безробіття впливає не лише на злочинність в Україні, але й на такі дестабілізуючі фактори соціальної безпеки, як поширення алкоголізму та наркоманії. Люди, які стають залежними від наркотиків та алкоголю, і здійснюють більшість злочинів в Україні, оскільки, як безробітні, не мають грошей для забезпечення себе наркотичними засобами. Утворюється замкнуте коло, яке спричиняє небезпеку для суспільства. Наркоманія в Україні – це загроза національній безпеці, в Україні відображається для суспільства статистикою. Її обсяг в Україні точно не обліковано: кількість неврахованих наркоманів не знає ніхто. В Україні її масштаби збільшуються на 8% за рік – тенденція, одна з найвищих у світі. 70% наркоманів – молодь до 25 років. Жіноча наркоманія в Україні у відсотковому співвідношенні найвища в Європі. Наркоманія в Україні впливає (і в майбутньому цей вплив зросте) на негативну демографічну ситуацію.

2013 року Управління ООН із наркотиків і злочинності обрало Україну серед 24 країн, що потребують першочергової допомоги через високий рівень уживання ін'єкційних наркотиків і поширеність ВІЛ серед тих, хто вживає такі наркотики [10].

Проте, згідно з даними Державного управління статистики в Україні, ситуація на ринку праці впродовж 2015 року щодо безробіття має тенденцію до покращення, у жовтні 2015 року кількість безробітних скоротилась і становить 394,1 осіб (рис. 3).

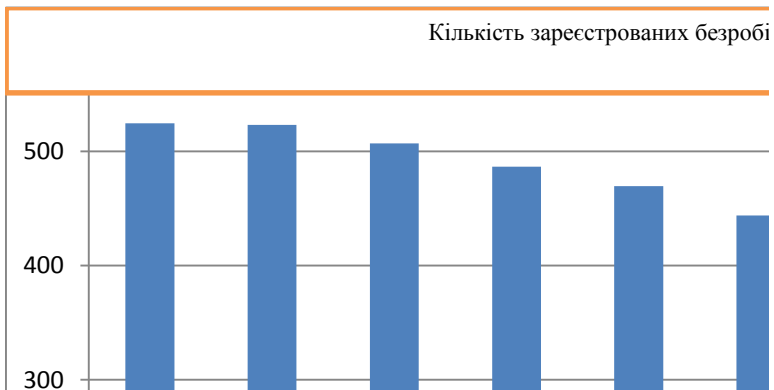

Рис. 3 Кількість зареєстрованих безробітних (січень–жовтень 2015 року)

* Складено авторами на основі [9]

Висновки. Негативні тенденції, які спостерігаємо на вітчизняному ринку праці, безумовно, є наслідком складних економічних і політичних процесів, які тривають в Україні.

Війна на Сході України, окупація Криму спричинили значний потік вимушених переселенців із східних областей та Криму в усі регіони нашої країни.

Пріоритетними напрямками реформування українського ринку праці є вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили; впровадження механізмів розвитку вітчизняного виробництва; сприяння ефективним і доцільним переміщенням працездатного населення; запобігання зростанню безробіття через створення робочих місць на основі різних джерел фінансування.

1. Приятельчук А. О. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин / А. О. Приятельчук, О. М. Іщенко // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2010. – № 19. – С. 135–140.

2. Новікова О. Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи їх вирішення / О. Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – 460 с.

3. Соціальна безпека: теорія та українська практика: монографія / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін.: за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.

4. Скуратівський В. А. Соціальна політика: навч. посібник / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – К.: Вид-во УАДУ, 2003. – 365 с.

5. Шевчук П. І. Соціальна політика / П. І. Шевчук. – Львів: Світ, 2003. – 400 с.

6. Социальная политика: учебник / под общ. ред. Н. А. Волгина. – 2-е изд., стер. – М.: Экзамен, 2004. – 736 с.

7. Паламарчук В. М. Соціальна стратегія України у період здійснення соціальних реформ / В. М. Паламарчук // Національний інститут стратегічних досліджень. – К., 1993. – Вип. 11. – 31 с.

8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

9. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

10. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Наркоманія_в_Україні.

Галайко Н. В., Столяренко Е. А. Безработица как угроза социальной безопасности

Проанализированы разносторонние трактовки различными учеными понятия «социальная безопасность», а также приведено собственное толкование этой категории. Установлено, что безработица является одним из наиболее значимых дестабилизирующих факторов социальной безопасности. С помощью модели Хорла установлена связь между уровнем безработицы и количеством преступлений, задано уравнение регрессии, которое отражает данную функциональную зависимость. Составлена диаграмма показателей безработицы в течении 2015 года. Предложены пути уменьшения уровня безработицы в Украине.

Ключевые слова: социальная безопасность, безработица, модель Хорла, дестабилизирующий фактор.

Halaiko N. V., Stoliarenko O. O. Unemployment as a threat to social security

The research of social security is important due to intensified social tensions in the country, decrease of living standards, low wages, increase of crime and unemployment level. The analysis of social security allows to identify the most significant threats in the country due to the fact that security in the social sphere generates some other threats related to other areas of national security.

The article analyzes the definition of term «social security» by different scientists, and gives its own interpretation of the given category which is: social security is a state of security of a person, or the entire population, and their social interests, from the destabilizing factors; and the insurance of decent life within their native territory. The authors determined that unemployment is one of the most important factors destabilizing social security. Using Horl's model, they identified the connection between unemployment and the number of crimes.

The functional dependence can be displayed using the regression equation: $y = -631,92 + 456396,28x + 98032,24x^2 - 5893,05x^3$, where x is the unemployment level in Ukraine in 2005–2014; and y is the number of crimes Ukraine in 2005–2014. It was established that the correlation coefficient is 0,729, which demonstrates a strong connection between the studied parameters.

The level of unemployment during 2015 was analyzed, and it was found that the unemployment situation on the labor market tends to improve as the number of unemployed persons decreased every month. It was determined that the priority approaches reforming Ukrainian labor market are: improvement of the system of wages, expansion of opportunities for public basic and additional income, social support for certain groups of population, improvement of quality and competitiveness of the workforce; introduction of mechanisms of domestic production; promotion of effective and reasonable movement of the working population; prevention of unemployment increase by creating new jobs using various sources of financing.

Key words: Social security, unemployment, Horl's model, destabilizing factor.

Стаття надійшла 28 листопада 2015 р.